

หลักสัปปายะกับการพัฒนาสังคมในยุคปัจจุบัน THE SAPPAYA PRINCIPLE AND SOCIAL DEVELOPMENT IN THE MODERN ERA

สรวิษฐ์ วงษ์สอาด

Soravite Wongsaad

อัจฉราพร ฉากครบุรี

Artcharaporn Chakkornburi

นพขวัญ นาคนวน

Noppakwon Naknual

ธนกิจ อินยาโส

Tanakit Inyaso

สวาสดี พรรณา

Sawart Phanna

มลพร คิมแหน

Kamolporn Kimnae

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี

Mahachulalongkornrajavidyalaya

UniversityBuddhapanya Sri Thawarawadee Buddhist College

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สาขาสังคมศึกษา

Nakhon Pathom Rajabhat University Faculty of Humanities and Social Sciences,

Social Studies

Email sorawit062231@gmail.com

วันที่รับบทความ (Received) : 8 มิถุนายน 2569

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 10 มิถุนายน 2569

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 17 มิถุนายน 2569

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้วิเคราะห์เรื่อง “หลักสัปปายะกับการพัฒนาสังคมในยุคปัจจุบัน” พบว่าหลักสัปปายะ 7 เป็นหลักธรรมสำคัญในพระพุทธศาสนาที่มุ่งสร้างปัจจัยแวดล้อมที่เหมาะสมและเอื้อต่อการพัฒนามนุษย์อย่างรอบด้าน ประกอบด้วย อาวาสสัปปายะ โคจรสัปปายะ ภัตตสัปปายะ บุคคลสัปปายะ โภชนสัปปายะ อุตสัปปายะ และอิริยาปถสัปปายะ ซึ่งส่งเสริมการดำเนินชีวิตที่มีคุณภาพทั้งทางกาย จิตใจ สังคม และปัญญา ในบริบทสังคมร่วมสมัยที่เผชิญความเปลี่ยนแปลงจากโลกาภิวัตน์ เทคโนโลยี และปัญหาสังคมที่ซับซ้อน หลักสัปปายะ 7 สามารถประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาการศึกษา ชุมชน สุขภาพ และสิ่งแวดล้อม โดยช่วยสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ส่งเสริมความสัมพันธ์อันดี พัฒนาสุขภาวะ และสนับสนุนการจัดการทรัพยากรอย่างเหมาะสม หลักธรรมดังกล่าวยังสอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนที่เน้นความสมดุลระหว่างมนุษย์ สังคม และสิ่งแวดล้อม อันนำไปสู่ชุมชนเข้มแข็ง สังคมสงบ

สุข และคุณภาพชีวิตที่ดี จึงนับเป็นกรอบแนวคิดเชิงพุทธที่มีคุณค่าและเหมาะสมต่อการพัฒนาสังคมอย่างมั่นคงได้เอง

คำสำคัญ: สัปปายะ, การพัฒนาสังคม, พุทธบูรณาการ, คุณภาพชีวิต

Abstract

This academic article analyses the topic of “the Sappāya Principles and Social Development in the Contemporary Era.” The findings revealed that the Seven Sappāya Principles (Sappāya 7) are important Buddhist principles that aim to create supportive conditions and suitable environments conducive to holistic human development. The Seven Sappāya Principles consist of Āvāsa-sappāya (suitable residence), Gocara-sappāya (suitable surroundings), Bhassa-sappāya (suitable speech and communication), Puggala-sappāya (suitable persons), Bhojana-sappāya (suitable food), Utu-sappāya (suitable climate), and Iriyāpatha-sappāya (suitable posture and movement). These principles promote quality of life by supporting physical, mental, social, and intellectual development.

In the context of contemporary society, which faces changes caused by globalisation, technology, and complex social challenges, the Seven Sappāya Principles can be applied to promote the development of education, communities, health, and environmental management. They contribute to creating environments conducive to learning, promoting positive relationships, improving well-being, and supporting appropriate resource management. Furthermore, these principles are consistent with the concept of sustainable development, which emphasises balance among humans, society, and the environment. Therefore, the Seven Sappāya Principles represent a valuable and appropriate Buddhist conceptual framework for promoting strong communities, peaceful societies, improved quality of life, and sustainable social development.

Keywords: Sappāya; social development; Buddhist integration; quality of life

บทนำ

สังคมโลกในศตวรรษที่ 21 กำลังเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและซับซ้อน อันเป็นผลมาจากกระแสโลกาภิวัตน์ ความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี การขยายตัวของระบบเศรษฐกิจ และการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและสิ่งแวดล้อม แม้ว่าความเจริญดังกล่าวจะนำมาซึ่งความสะดวกสบายและโอกาสในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของมนุษย์ในหลายด้าน แต่ขณะเดียวกันก็ได้ก่อให้เกิดปัญหาสังคมที่สำคัญ อาทิ ความเครียดจากการแข่งขันทางเศรษฐกิจ ความขัดแย้งทางความคิดและวัฒนธรรม การเสื่อมถอยของความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ตลอดจนปัญหาด้านคุณธรรมและจริยธรรมที่ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของสังคมโดยรวม สถานการณ์ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าการพัฒนาสังคมในยุคปัจจุบันไม่อาจมุ่งเน้นเฉพาะการเติบโตทางเศรษฐกิจหรือความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีเท่านั้น หากจำเป็นต้องคำนึงถึงการพัฒนามนุษย์และสภาพแวดล้อมทางสังคมควบคู่กันไป เพื่อให้เกิดความสมดุล

ระหว่างความเจริญทางวัตถุและความผาสุกทางจิตใจ ดังที่พระพุทธศาสนาได้เสนอหลักธรรมที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะ “หลักสัปปายะ 7” ซึ่งเป็นหลักธรรมที่ว่าด้วยปัจจัยแห่งความเหมาะสมและความเกื้อกูลต่อการดำเนินชีวิต คำว่า “สัปปายะ” หมายถึง สิ่งที่เหมาะอันนวยหรือสภาวะแวดล้อมที่ส่งเสริมให้บุคคลสามารถพัฒนาตนเองได้อย่างเหมาะสมทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ และสติปัญญา ประกอบด้วย อาวาสสัปปายะ โคจรสัปปายะ ภัตตสัปปายะ บุคคลสัปปายะ โภชนสัปปายะ อุตสัปปายะ และอิริยาปถสัปปายะ ซึ่งครอบคลุมองค์ประกอบสำคัญของการดำรงชีวิตมนุษย์ในทุกมิติ (พระพรชาติ พุทธสโร (ภาคพรหม), 2561)

หลักสัปปายะ 7 สะท้อนแนวคิดสำคัญของพระพุทธศาสนาที่มองว่าการพัฒนามนุษย์มิได้เกิดขึ้นจากปัจจัยภายในเพียงอย่างเดียว หากแต่ต้องอาศัยปัจจัยภายนอกที่เอื้อต่อการเรียนรู้ การดำรงชีวิต และการพัฒนาศักยภาพของบุคคลรวมด้วย กล่าวอีกนัยหนึ่ง หลักสัปปายะ 7 เป็นกรอบแนวคิดที่แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ สังคม และวัฒนธรรม โดยมุ่งสร้างเงื่อนไขที่เหมาะสมต่อการดำรงชีวิตและการพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างยั่งยืน พระวีระศักดิ์ ชยธมโม (สุวรรณวงศ์) ได้อธิบายว่า หลักสัปปายะ 7 เป็นปัจจัยพื้นฐานที่ช่วยส่งเสริมความเจริญก้าวหน้าของบุคคลและองค์กรทำให้เกิดความมั่นคงทางความคิด การปฏิบัติ และการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติสุข (พระวีระศักดิ์ ชยธมโม (สุวรรณวงศ์), 2557) ด้วยเหตุนี้ หลัก สัปปายะ 7 จึงสามารถพิจารณาได้ในฐานะกรอบแนวคิดเชิงพุทธสำหรับการพัฒนามนุษย์และการพัฒนาสังคมแบบองค์รวม เมื่อพิจารณาในบริบทของสังคมร่วมสมัย หลักสัปปายะ 7 สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาสังคมได้อย่างหลากหลาย กล่าวคือ อาวาสสัปปายะและโคจรสัปปายะสามารถเชื่อมโยงกับการพัฒนาชุมชนและการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อคุณภาพชีวิต ภัตตสัปปายะสามารถประยุกต์ใช้ในการส่งเสริมสื่อสร้างสรรค์และการสื่อสารที่รับผิดชอบต่อสังคม บุคคลสัปปายะสนับสนุนการพัฒนาผู้นำ ชุมชนต้นแบบ และเครือข่ายทางสังคมที่เข้มแข็ง ขณะที่โภชนสัปปายะและอุตสัปปายะมีความสอดคล้องกับแนวคิดด้านความมั่นคงทางอาหาร สุขภาวะ และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ส่วนอิริยาปถสัปปายะสามารถนำมาใช้ส่งเสริมวิถีชีวิตที่สมดุล ลดความเครียด และเสริมสร้างสุขภาวะทางกายและจิตใจ อันเป็นเป้าหมายสำคัญของการพัฒนาที่ยั่งยืนในปัจจุบัน

ดังนั้น หลักสัปปายะ 7 จึงมิใช่เพียงหลักธรรมสำหรับการปฏิบัติธรรมในทางพระพุทธศาสนาเท่านั้น หากยังเป็นกรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีที่มีศักยภาพในการประยุกต์ใช้เพื่อการพัฒนาสังคมร่วมสมัยอย่างเป็นรูปธรรม โดยมุ่งสร้างปัจจัยแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนามนุษย์อย่างรอบด้าน ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สังคม และปัญญา ซึ่งจะนำไปสู่การยกระดับคุณภาพชีวิต การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน และการสร้างสังคมแห่งสันติสุข อันเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาสังคมอย่างสมดุลและยั่งยืนในระยะยาว

แนวคิดเกี่ยวกับหลักสัปปายะ

ความหมายของสัปปายะ

คำว่า “สัปปายะ” เป็นศัพท์ในพระพุทธศาสนาที่หมายถึง สิ่งที่เหมาะสม สิ่งที่เหมาะ หรือสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการดำเนินชีวิตและการพัฒนาตนให้เกิดความเจริญก้าวหน้า ทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ และปัญญา โดยเฉพาะการปฏิบัติธรรมและการพัฒนาคุณภาพชีวิต ดังที่ พระพุทธโฆษาจารย์ อธิบายว่า “สัปปายะ” หมายถึง “ธรรมอันเป็นที่สบาย 7 อย่าง” อันประกอบด้วย อาวาสสัปปายะ (ที่อยู่อาศัยที่เหมาะสม) โคจรสัปปายะ (แหล่งดำรงชีพหรือการสัญจรที่เหมาะสม) ภัตตสัปปายะ (การสื่อสาร

หรือการสนทนาที่เหมาะสม) บุคคลสัปปายะ (บุคคลที่เกื้อกูลต่อการพัฒนา) โภชนสัปปายะ (อาหารที่เหมาะสม) อุตุสัปปายะ (สภาพภูมิอากาศที่เหมาะสม) และอิริยาบถสัปปายะ (อิริยาบถหรือการดำเนินชีวิตที่เหมาะสม) (พระพุทธโฆสาจารย์, คัมภีร์วิสุทธิมรรค, 2548) นอกจากนี้ คำว่า สัปปายะว่า เป็น “สิ่งที่สบาย สภาพที่เอื้อ สิ่งทีเกื้อกูลต่อการเป็นอยู่ดีและการพัฒนาชีวิต เป็นสิ่งที่เหมาะสมซึ่งช่วยสนับสนุนการบำเพ็ญภาวนาให้ได้ผลดี ช่วยให้สมาธิตั้งมั่นและไม่เสื่อมถอย” (พระพรชาติ พุทฺธสโร (ภาคพรหม), 2561)

ในทางพระพุทธศาสนาคำว่า “สัปปายะ” หมายถึง เพียงความสะดวกสบายทางกายภาพเท่านั้น แต่หมายถึงปัจจัยแวดล้อมทั้งหมดที่เอื้อต่อการพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ ทั้งด้านคุณธรรม จริยธรรม สติปัญญา และการดำเนินชีวิตอย่างมีคุณค่า โดยพระพุทธศาสนาถือว่า สิ่งแวดล้อมที่ดีและเหมาะสมย่อมมีอิทธิพลต่อความเจริญและความเสื่อมของบุคคล หากบุคคลอยู่ในสภาพแวดล้อมที่เกื้อกูลก็จะสามารถพัฒนาตนเองและสร้างประโยชน์แก่สังคมได้อย่างเต็มศักยภาพ เพราะว่า หลักสัปปายะเป็น “การสร้างสภาพเอื้อที่เป็นปัจจัยเกื้อหนุนต่อการศึกษ การปฏิบัติ การดำรงชีวิต และการพัฒนาตน” ซึ่งช่วยให้ความเจริญตั้งมั่น ไม่เสื่อมถอย และส่งเสริมให้บุคคลสามารถพัฒนาสติปัญญาได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยประกอบด้วยสัปปายะ 7 ประการ ได้แก่ อาวาส โคจร ภัตตส ขุคคล โภชนะ อุตุ และอิริยาบถสัปปายะ เมื่อพิจารณาในบริบทของการพัฒนาสังคมยุคปัจจุบัน หลักสัปปายะสามารถประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการสร้างสังคมคุณภาพได้ กล่าวคือ การจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่เหมาะสม การสร้างเครือข่ายบุคคลที่ดี การส่งเสริมการสื่อสารที่สร้างสรรค์ การจัดการทรัพยากรและปัจจัยพื้นฐานอย่างเหมาะสม ตลอดจนการพัฒนาวิถีชีวิตที่สมดุล ล้วนเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ช่วยส่งเสริมให้บุคคล ครอบครัว ชุมชน และสังคมเกิดความสงบสุข ดังนั้น “สัปปายะ” จึงหมายถึง สภาพแวดล้อมและปัจจัยเกื้อกูลทุกด้านที่เอื้อต่อการพัฒนาคนให้มีความเจริญทั้งทางกาย จิตใจ สังคม และปัญญา อันเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาสังคมในยุคปัจจุบันให้เกิดความสมดุล สันติสุข และความยั่งยืนนั่นเอง

องค์ประกอบของสัปปายะ 7

คำว่า “สัปปายะ” หมายถึง สิ่งทีสบาย สิ่งทีเหมาะสม หรือสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยและเกื้อกูลต่อการดำเนินชีวิตและการปฏิบัติธรรม ช่วยให้จิตใจตั้งมั่น สมาธิเจริญก้าวหน้า และไม่เสื่อมถอยจากการปฏิบัติ สัปปายะจึงเป็นปัจจัยภายนอกที่สนับสนุนการพัฒนาจิตใจและปัญญาตามหลักพระพุทธศาสนา โดยมีองค์ประกอบสำคัญ 7 ประการ ได้แก่ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2557)

1. อาวาสสัปปายะ หมายถึง ที่อยู่อาศัยหรือสถานที่ปฏิบัติธรรมทีเหมาะสม เอื้อต่อการเจริญภาวนา มีความสงบ ปราศจากสิ่งรบกวน ไม่พลุกพล่าน และส่งเสริมให้จิตเกิดสมาธิได้ง่าย ที่อยู่ในสถานที่ใดแล้วสมาธิไม่เกิดหรือเสื่อมถอย สถานที่นั้นถือเป็นอัสัปปายะ แต่หากอยู่แล้วจิตตั้งมั่นและสมาธิเจริญก้าวหน้า สถานที่นั้นจัดเป็นอาวาสสัปปายะ เช่น ป่า โคนไม้ ถ้ำ ภูเขา หรือเรือนว่าง ว่าเป็นสถานที่เหมาะแก่การปฏิบัติธรรม (ที.ม. (ไทย) 10/32/248)

2. โคจรสัปปายะ หมายถึง แหล่งชุมชนหรือสถานที่ที่สามารถดำรงชีพได้สะดวก โดยเฉพาะการบิณฑบาตหรือการแสวงหาอาหาร ไม่ไกลจนเกินไป และไม่เป็นอุปสรรคต่อการปฏิบัติธรรม ผู้ปฏิบัติสามารถเดินทางไปกลับได้สะดวกและไม่เสียเวลาไปกับกิจกรรมภายนอกมากเกินไป การมีแหล่งอาหารทีเหมาะสมช่วยให้ผู้ปฏิบัติไม่ต้องกังวลเกี่ยวกับปัจจัยในการดำรงชีวิต และสามารถมุ่งเน้นการพัฒนาจิตใจได้อย่างเต็มที่

3. ภัตตสัปปายะ หมายถึง การสนทนาหรือการสื่อสารที่เหมาะสม เป็นประโยชน์ต่อการเจริญธรรม เช่น การสนทนาเกี่ยวกับธรรมะ ความเพียร ศีล สมาธิ และปัญญา ตรงกันข้าม การพูดคุยที่ก่อให้เกิดความฟุ้งซ่าน ย่อมเป็นอุปสรรคต่อการปฏิบัติธรรม พระพุทธเจ้าทรงส่งเสริมการสนทนาธรรมที่นำไปสู่ความมกน้อย สันโดษ ความสงบ และความเพียร ซึ่งเป็นสัปปายะแก่ความเจริญของจิตใจ

4. บุคคลสัปปายะ หมายถึง บุคคลที่เหมาะสมต่อการคบหาและสนทนาด้วย เป็นผู้ที่มีศีล มีความรู้ความเข้าใจในธรรม และสามารถเป็นกัลยาณมิตรให้แก่ผู้ปฏิบัติได้ บุคคลดังกล่าวจะช่วยส่งเสริมให้เกิดกำลังใจ ความมั่นคงทางจิตใจ และความก้าวหน้าในการปฏิบัติธรรม ในทางตรงกันข้าม บุคคลที่มีพฤติกรรมไม่เหมาะสม หรือชักนำไปในทางเสื่อม ย่อมเป็นบุคคลอสัปปายะที่ควรหลีกเลี่ยง

5. โภชนสัปปายะ หมายถึง อาหารที่เหมาะสมกับร่างกายและการปฏิบัติธรรม ไม่มากหรือน้อยเกินไป มีคุณค่าทางโภชนาการ และไม่ก่อให้เกิดความหนักกายหรือความฟุ้งซ่านทางจิตใจ ผู้ปฏิบัติแต่ละคนอาจมีความเหมาะสมต่ออาหารแตกต่างกัน ดังนั้นจึงควรเลือกอาหารที่เอื้อต่อสุขภาพและการภาวนา

6. อุตสัปปายะ หมายถึง สภาพภูมิอากาศหรือฤดูกาลที่เหมาะสมต่อการดำรงชีวิตและการปฏิบัติธรรม เช่น อากาศไม่ร้อนหรือหนาวจนเกินไป มีความร่มรื่นและเอื้อต่อการเจริญสมาธิ สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติที่เหมาะสมจะช่วยลดความรบกวนทางกายและส่งเสริมความสงบทางใจ

7. อิริยาปถสัปปายะ หมายถึง อิริยาบถหรือท่าทางที่เหมาะสมต่อการปฏิบัติธรรม ได้แก่ การยืน เดิน นั่ง และนอน โดยผู้ปฏิบัติควรเลือกอิริยาบถที่ทำให้จิตใจสงบ เกิดสมาธิ และไม่ก่อให้เกิดความทุกข์ทางกายจนเป็นอุปสรรคต่อการภาวนา พระพุทธโฆสจารย์เสนอให้ผู้ปฏิบัติทดลองอิริยาบถต่าง ๆ เพื่อค้นหาท่าที่เหมาะสมกับตนเองที่สุด เพราะแต่ละบุคคลอาจเกิดสมาธิได้ดีในอิริยาบถที่แตกต่างกัน กล่าวสรุปได้ว่า สัปปายะ 7 เป็นหลักธรรมที่แสดงถึงปัจจัยแวดล้อมอันเหมาะสมและเกื้อกูลต่อการดำเนินชีวิตและการปฏิบัติธรรม ประกอบด้วย อาวาส โจร ภัตตะ บุคคล โภชนะ อุต และอิริยาปถสัปปายะ ซึ่งล้วนมีความสัมพันธ์กันในการส่งเสริมให้ผู้ปฏิบัติเกิดความสงบทางกายและใจ สมาธิตั้งมั่น และสามารถพัฒนาตนไปสู่ความเจริญทางจิตวิญญาณได้อย่างมีประสิทธิภาพ

แนวความคิดการพัฒนาสังคมในยุคปัจจุบัน

ความหมายของคำว่า “การพัฒนาสังคม”

คำว่า “การพัฒนา” หมายถึง กระบวนการเปลี่ยนแปลงที่มุ่งให้บุคคล ชุมชน และสังคมเกิดความเจริญก้าวหน้า มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น และสามารถพัฒนาศักยภาพของตนเองเพื่อบรรลุเป้าหมายที่พึงประสงค์ในสังคม คำว่า “พัฒนา” มีรากศัพท์มาจากคำบาลีว่า “วฑฺฒน” และคำสันสกฤตว่า “วรุณ” ซึ่งหมายถึง การทำให้เจริญงอกงามหรือเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556; T. R. Batten, 1959) เพราะว่า การพัฒนาจึงเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างมีแบบแผนและมีเป้าหมายที่ชัดเจน โดยมุ่งสร้างความก้าวหน้าและความอยู่ดีมีสุขของประชาชน มิได้จำกัดอยู่เพียงการเพิ่มผลผลิต รายได้ หรือความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจเท่านั้น แต่ยังครอบคลุมถึงการยกระดับคุณภาพชีวิต ความพึงพอใจ และความสุขในการดำรงชีวิตของมนุษย์ด้วย (วิรัช วิรัชนิการ, 2549)

นอกจากนี้ คำว่า “การพัฒนา” ยังหมายถึง ความร่วมมือของประชาชนในการปรับปรุงสภาพความเป็นอยู่ของชุมชนให้ดีขึ้น โดยอาศัยพลังการช่วยเหลือตนเอง การมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน และการสนับสนุนทางวิชาการจากหน่วยงานภาครัฐหรือองค์กรอาสาสมัคร เพื่อกำหนดนโยบาย แผนงาน และโครงการที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน (Arthur Dunham, 1958; George F. Gant, 1979) นอกจากนี้ การพัฒนายังหมายถึงกระบวนการปรับปรุงความรู้ ความสามารถ ทักษะ และ

ศักยภาพของบุคคลและองค์กร เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารจัดการทรัพยากรและการปฏิบัติงาน อันนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายทั้งในระดับบุคคลและองค์กร (กันตยา เพิ่มผล, 2552) ดังนั้นการพัฒนา ประกอบด้วย 2 มิติสำคัญ ได้แก่ การพัฒนามนุษย์ และการพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ซึ่งทั้งสอง มิติต้องตั้งอยู่บนฐานของความรู้ที่ถูกต้อง เพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่เกื้อกูลระหว่างมนุษย์ สังคม และ ธรรมชาติ อันจะนำไปสู่การพัฒนาอย่างสมดุลและยั่งยืน (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2543)

สรุปได้ว่า การพัฒนา คือ กระบวนการเปลี่ยนแปลงที่มีการวางแผนและดำเนินการอย่างเป็น ระบบ เพื่อเสริมสร้างความเจริญก้าวหน้าแก่บุคคล ชุมชน และสังคม โดยมุ่งพัฒนามนุษย์ให้มีความ สมบูรณ์ทั้งด้านกาย ศีล จิตใจ และปัญญา ควบคู่กับการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และสิ่งแวดล้อม อันจะนำไปสู่คุณภาพชีวิตที่ดี สุขภาพ และความยั่งยืนของสังคมโดยรวม

เป้าหมายการพัฒนาสังคม

การพัฒนาสังคมเป็นกระบวนการที่มุ่งยกระดับคุณภาพชีวิตของมนุษย์ และสร้างความ เจริญก้าวหน้าให้เกิดขึ้นแก่บุคคล ชุมชน และสังคมโดยรวม โดยมีเป้าหมายสำคัญเพื่อให้ประชาชนมี ความเป็นอยู่ที่ดี มีความมั่นคง ปลอดภัย และสามารถดำรงชีวิตร่วมกันได้อย่างมีความสุข การพัฒนาจึง มิได้หมายถึงเพียงการเพิ่มขึ้นของรายได้หรือความเจริญทางวัตถุเท่านั้น หากยังครอบคลุมถึงการ เสริมสร้างความพึงพอใจ สุขภาพ และความสมบูรณ์ของชีวิต (วิรัช วิรัชนิการวรรณ, 2549)

ดังนั้น เป้าหมายสำคัญของการพัฒนาสังคม คือ การเพิ่มศักยภาพของมนุษย์ให้สามารถดำเนิน ชีวิตและจัดการปัญหาต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสม โดยส่งเสริมให้บุคคลมีโอกาเข้าถึงทรัพยากร ความรู้ และบริการพื้นฐานที่จำเป็น อันจะนำไปสู่การยกระดับคุณภาพชีวิตและความเจริญก้าวหน้าของสังคม โดยรวม เพราะมนุษย์เป็นศูนย์กลางของการเปลี่ยนแปลงและเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างความเจริญ ให้แก่สังคม การพัฒนาที่แท้จริงประกอบด้วยการพัฒนามนุษย์ควบคู่ไปกับการพัฒนาวิทยาศาสตร์และ เทคโนโลยี โดยอาศัยความรู้ที่ถูกต้องเป็นพื้นฐานในการสร้างความสัมพันธ์ที่เกื้อกูลระหว่างมนุษย์ สังคม และธรรมชาติ เพื่อให้เกิดความสมดุลและความยั่งยืนในการพัฒนา (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2543)

นอกจากนี้ พระพุทธศาสนายังมุ่งเน้นการพัฒนามนุษย์อย่างรอบด้าน ทั้งด้านกาย ด้านศีล ด้าน จิตใจ และด้านปัญญา เพราะเมื่อบุคคลได้รับการพัฒนาอย่างสมบูรณ์แล้ว ย่อมส่งผลให้เกิดความเจริญ อกงามทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมตามมา พร้อมทั้งก่อให้เกิดความสุข ความพึงพอใจ และ ความผาสุกแก่ประชาชนในสังคม (พระมหาสนอง ปญญาวโร (ท้าวสมบุญ), 2568) ดังที่พระพุทธเจ้า ทรงสอนให้มนุษย์ดำเนินชีวิตด้วยการประสานศรัทธาเข้ากับปัญญา โดยตรัสว่า ผู้ประกอบด้วยศรัทธา ศีล วิริยะ สมาธิ และธัมมวิจยะ ย่อมสามารถละทุกข์และเข้าถึงความเจริญได้ (ขุ.ธ. (ไทย) 25/144/76) อีกทั้ง ยังทรงแสดงหลักกาลามสูตร ซึ่งส่งเสริมให้บุคคลใช้เหตุผลและปัญญาในการพิจารณาความจริงก่อนการ เชื่อหรือการตัดสินใจ อันเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาตนเองและสังคมอย่างถูกต้อง (อง.ตัก. (ไทย) 20/66/257)

สรุปได้ว่า เป้าหมายของการพัฒนาสังคมมิได้มุ่งเพียงความเจริญทางเศรษฐกิจหรือความมั่งคั่ง ทางวัตถุเท่านั้น แต่เป็นการพัฒนามนุษย์ให้มีความสมบูรณ์ทั้งด้านกาย ศีล จิตใจ และปัญญา มีคุณธรรม จริยธรรม และความสามารถในการพึ่งพาตนเอง สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างสันติสุข และร่วมกันสร้าง สังคมที่มีความสมดุล มั่นคง และยั่งยืน อันจะนำไปสู่ความผาสุกของสังคมโดยรวมนั่นเอง

ความท้าทายของสังคมปัจจุบัน

สังคมปัจจุบันกำลังเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม เทคโนโลยี และวัฒนธรรม อันเป็นผลจากกระแสโลกาภิวัตน์และความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี แม้ว่าความเจริญดังกล่าวจะก่อให้เกิดความสะดวกสบายและเพิ่มโอกาสในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารมากขึ้น แต่ในอีกด้านหนึ่งกลับส่งผลให้เกิดปัญหาสังคมหลายประการ เช่น ความเหลื่อมล้ำทางสังคม การเสื่อมถอยของคุณธรรมและจริยธรรม ปัญหาครอบครัว ความเครียดจากการแข่งขัน การขาดความรับผิดชอบต่อส่วนรวม และการใช้เทคโนโลยีอย่างขาดสติ เพราะเป็นแนวทางการพัฒนาที่ได้รับอิทธิพลจากโลกตะวันตกในหลายกรณีได้ก่อให้เกิด “วิกฤตการณ์การพัฒนา” ซึ่งไม่สามารถลดความเหลื่อมล้ำในสังคมได้อย่างแท้จริง อีกทั้งยังส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิต ค่านิยม และความสัมพันธ์ของผู้คนในชุมชน จนนำไปสู่ปัญหาสังคมในวงกว้าง (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2554)

นอกจากนี้ สังคมในยุคโลกาภิวัตน์ยังส่งเสริมการแข่งขันและความสำเร็จทางวัตถุเป็นสำคัญ จนทำให้หลายคนละเลยการพัฒนาด้านจิตใจและคุณธรรม ส่งผลให้เกิดปัญหาการขาดจริยธรรมในการดำเนินชีวิต พระพุทธศาสนาอธิบายว่าปัญหาดังกล่าวมีรากเหง้ามาจากกิเลส 3 ประการ ได้แก่ ตัณหา (ความทะยานอยาก) มานะ (ความถือตัว) และทิฐิ (ความยึดมั่นถือมั่นในความคิดเห็นของตน) ซึ่งเป็นสาเหตุสำคัญของความขัดแย้งและปัญหาทางสังคม (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2541) เพราะการแก้ไขปัญหาสังคมต้องเริ่มต้นจากการพัฒนามนุษย์ให้มีศีลธรรมและปัญญาควบคู่กัน เพราะศรัทธาที่ปราศจากปัญญาอาจนำไปสู่ความมกมาย ขณะที่ปัญญาที่ปราศจากคุณธรรมก็อาจถูกนำไปใช้ในทางที่ก่อให้เกิดโทษ พระพุทธเจ้าทรงสอนให้มนุษย์ใช้ปัญญาพิจารณาเหตุและผลอย่างรอบคอบ ไม่เชื่อสิ่งใดโดยปราศจากการไตร่ตรอง ดังปรากฏในหลักกาลามสูตร (อง.ตัก. (ไทย) 20/66/257) และทรงเน้นว่าศรัทธาที่ถูกต้องต้องเป็นไปเพื่อการพัฒนาปัญญาและการเข้าถึงความจริงของชีวิต ทั้งนี้ เพราะพระพุทธศาสนาเป็นแนวทางแห่งปัญญาที่ส่งเสริมให้มนุษย์ใช้เหตุผลและการปฏิบัติจริงในการดำเนินชีวิต มิใช่การเชื่อตามโดยปราศจากการพิจารณา (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2532)

ดังนั้น ความท้าทายสำคัญของสังคมยุคดิจิทัล คือ การใช้เทคโนโลยีอย่างขาดความพอดี จนนำไปสู่ปัญหาการเสพติดสื่อ การบริโภคนิยม และการใช้ทรัพยากรอย่างฟุ่มเฟือย พระพุทธศาสนาเสนอหลัก “มัตตัญญูตา” หรือความรู้จักประมาณ ซึ่งเป็นหลักธรรมที่ช่วยให้มนุษย์รู้จักใช้ทรัพยากร เทคโนโลยี และสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ อย่างเหมาะสม ไม่ตกอยู่ภายใต้อำนาจของความโลภหรือความต้องการที่ไม่มีที่สิ้นสุด อันจะนำไปสู่การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืนทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2557) ดังนั้น การรับมือกับความท้าทายของสังคมปัจจุบันไม่อาจอาศัยเพียงความเจริญทางวัตถุหรือความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีเท่านั้น หากจำเป็นต้องพัฒนามนุษย์ให้สมบูรณ์ทั้งด้านกาย ศีล จิต และปัญญา ตามหลักพระพุทธศาสนา เมื่อบุคคลได้รับการพัฒนาอย่างรอบด้านแล้วย่อมส่งผลให้ครอบครัว ชุมชน และสังคมมีความเข้มแข็ง สามารถเผชิญและแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ อันจะนำไปสู่สังคมแห่งความสงบสุข ความสมดุล และความยั่งยืนในระยะยาว (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2543)

กล่าวสรุปได้ว่า สังคมปัจจุบันเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วจากกระแสโลกาภิวัตน์และความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ซึ่งแม้จะสร้างความสะดวกสบาย แต่ก็ทำให้เกิดปัญหาสังคม เช่น ความเหลื่อมล้ำ การเสื่อมถอยทางคุณธรรม และความเครียดจากการแข่งขัน ที่เน้นวัตถุและความสำเร็จภายนอก ส่งผลให้ผู้คนละเลยการพัฒนาด้านจิตใจและจริยธรรม ก่อให้เกิดวิกฤตทางสังคมในวงกว้าง เพราะปัญหาเหล่านี้ มีรากฐานจากกิเลส ได้แก่ ตัณหา มานะ และทิฐิ ซึ่งเป็นต้นเหตุของความขัดแย้ง

และความทุกข์ การแก้ไขปัญหาจึงต้องเริ่มจากการพัฒนามนุษย์ให้มีศรัทธาควบคู่กับปัญญา เพื่อให้เกิดความเข้าใจอย่างถูกต้องและไม่ตกอยู่ในความงมงาย ตามหลักกาลามสูตรเน้นให้ใช้เหตุผลและการไตร่ตรองก่อนเชื่อ ซึ่งเป็นแนวทางสำคัญในการดำเนินชีวิตในยุคข้อมูลข่าวสาร ในการใช้เทคโนโลยีอย่างขาดความพอดี จนนำไปสู่การเสพติดสื่อและบริโภคนิยม ตามหลัก “มัตตัญญูตา” เพื่อให้มนุษย์รู้จักประมาณในการใช้ทรัพยากรและเทคโนโลยีอย่างเหมาะสม ดังนั้น การพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืนต้องมุ่งพัฒนามนุษย์ให้สมบูรณ์ทั้งกาย ศีล จิต และปัญญา เพื่อสร้างสังคมที่สมดุลและสงบสุข

การวิเคราะห์หลักสัปปายะกับการพัฒนาสังคม

หลักสัปปายะกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต

หลักสัปปายะเป็นแนวทางในการจัดปัจจัยแวดล้อมให้เหมาะสมต่อการดำรงชีวิต ส่งผลให้บุคคลสามารถพัฒนาตนเองได้อย่างเต็มศักยภาพ ทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ และสติปัญญา เพราะว่า สัปปายะเป็นปัจจัยที่เอื้อต่อการเป็นอยู่ที่ดีและการพัฒนาตน ช่วยให้มีความเจริญตั้งมั่นและไม่เสื่อมถอย (พระวชิรศักดิ์ ชยธมโม, 2557) เมื่อบุคคลมีที่อยู่อาศัยเหมาะสม มีอาหารที่เพียงพอ มีบุคคลแวดล้อมที่ดี และมีสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการดำเนินชีวิต ย่อมส่งผลให้เกิดคุณภาพชีวิตที่ดี ทั้งในระดับบุคคล ครอบครัว และสังคม โดยสอดคล้องกับพระพุทธพจน์ที่มุ่งให้มนุษย์พัฒนาตนเองผ่านการสร้างเหตุปัจจัยที่เหมาะสมต่อการเจริญกุศลธรรม

หลักสัปปายะกับการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการดำรงชีวิต

อวาสาสัปปายะและอุตุสสัปปายะเป็นองค์ประกอบสำคัญในการสร้างสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมต่อการดำรงชีวิต พระพุทธเจ้าทรงแนะนำสถานที่ที่สงบ มีเสียงรบกวนน้อย และเอื้อต่อการพัฒนาจิตใจ เช่น ป่า โคนไม้ หรือเรือนว่าง ซึ่งเป็นสภาพแวดล้อมที่ช่วยให้จิตใจสงบและเกิดสมาธิ พบว่า วัดที่จัดสภาพแวดล้อมตามหลักสัปปายะ 7 จะช่วยให้ผู้คนเกิดความสงบสุข และสามารถใช้ชีวิตร่วมกันได้อย่างเหมาะสม ทั้งด้านอาคารสถานที่ การสัญจร สภาพอากาศ และกิจกรรมต่าง ๆ ภายในชุมชน (พระวชิรศักดิ์ ชยธมโม, 2557) ในสังคมปัจจุบัน หลักสัปปายะสามารถประยุกต์ใช้กับการวางผังเมือง การจัดสภาพแวดล้อมในสถานศึกษา สถานที่ทำงาน และชุมชน เพื่อสร้างพื้นที่ที่ส่งเสริมคุณภาพชีวิตและลดปัญหาทางสังคม

หลักสัปปายะกับการพัฒนาสุขภาวะทางกายและจิต

โภชนาสัปปายะ อุตุสสัปปายะ และอิริยาบถสัปปายะ เป็นองค์ประกอบที่ส่งเสริมสุขภาวะโดยตรง ทั้งในด้านร่างกายและจิตใจ การได้รับอาหารที่เหมาะสม สภาพอากาศที่พอเหมาะ และการมีอิริยาบถที่สอดคล้องกับสภาพร่างกาย ล้วนช่วยให้บุคคลมีสุขภาพดี เมื่อผู้ปฏิบัติธรรมอยู่ในสภาพแวดล้อมที่สอดคล้องกับหลัก สัปปายะ จะสามารถพัฒนากายและใจให้เจริญก้าวหน้าได้ตามสมควรแก่การปฏิบัติ ส่งผลให้เกิดความสมดุลทางกายและจิตใจ (พระพรชาติ พุทธโส, 2561) นอกจากนี้ ภัตตสัปปายะหรือการเสวนาที่เหมาะสม ยังช่วยลดความเครียด ส่งเสริมการเรียนรู้ และพัฒนาสุขภาพจิต ทำให้บุคคลสามารถดำรงชีวิตอย่างมีความสุขและมีภูมิคุ้มกันทางจิตใจ

หลักสัปปายะกับการสร้างความสัมพันธ์ในชุมชน

บุคคลสัปปายะและภัสสสัปปายะมีบทบาทสำคัญต่อการสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม พระพุทธศาสนาเน้นการคบหากัลยาณมิตร และการสนทนาในเรื่องที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาชีวิต เพราะว่า บุคคลสัปปายะ คือบุคคลที่มีศีล สมาธิ และปัญญา ซึ่งเป็นผู้เกื้อกูลต่อความเจริญของผู้อื่น ส่วน บุคคลที่ชักนำไปสู่ความประมาทจัดเป็นอสัปปายะ (พระวิระศักดิ์ ชยธมโม, 2557, หน้า 63) ในระดับชุมชน หากสมาชิกในสังคมมีการสื่อสารเชิงสร้างสรรค์ มีผู้นำที่เป็นแบบอย่างที่ดี และมีเครือข่ายกัลยาณมิตรที่เข้มแข็ง จะช่วยให้เกิดความสามัคคี ความไว้วางใจ และความร่วมมือในการพัฒนาชุมชน

หลักสัปปายะกับการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน

หลักสัปปายะมิได้มุ่งเฉพาะการปฏิบัติธรรมเท่านั้น แต่ยังสามารถนำมาใช้เป็นกรอบแนวคิดในการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืนได้ เนื่องจากการจัดการปัจจัยแวดล้อมให้เอื้อต่อการพัฒนามนุษย์อย่างสมดุล เพราะว่า องค์กรหรือชุมชนควรจัดการด้านสถานที่ บุคลากร อาหาร สภาพแวดล้อม และกิจกรรมต่าง ๆ ตามหลักสัปปายะ 7 เพื่อสร้างสันติสุข (พระวิระศักดิ์ ชยธมโม, 2557) ที่ชี้ว่าหลักสัปปายะช่วยสืบทอดพระพุทธศาสนาและเกื้อกูลต่อชุมชนและสังคมโดยรวม ดังนั้น การพัฒนาสังคมในยุคปัจจุบันควรให้ความสำคัญกับการสร้างสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม การส่งเสริมความสัมพันธ์ที่ดี การดูแลสุขภาวะของประชาชน และการพัฒนาทุนมนุษย์ควบคู่กันไป ซึ่งล้วนสอดคล้องกับหลักสัปปายะทั้ง 7 ประการ (พระพรชาติ พุทธสโร (2561)

กล่าวสรุปได้ว่า หลักสัปปายะเป็นหลักธรรมที่มีคุณค่าต่อการพัฒนาสังคมในทุกมิติ ทั้งการพัฒนาคุณภาพชีวิต การสร้างสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม การส่งเสริมสุขภาวะทางกายและจิต การสร้างความสัมพันธ์ในชุมชน และการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน หลักธรรมดังกล่าวสะท้อนแนวคิดสำคัญของพระพุทธศาสนาที่มุ่งพัฒนามนุษย์ผ่านการจัดการปัจจัยแวดล้อมอย่างเหมาะสม เพื่อให้บุคคลและสังคมสามารถดำรงอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขและมั่นคง

การประยุกต์ใช้หลักสัปปายะในการพัฒนาสังคมยุคปัจจุบัน

ด้านการศึกษา

หลักสัปปายะสามารถประยุกต์ใช้ในการจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้และพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะอวาสสัปปายะ หมายถึง การจัดสภาพแวดล้อมทางการศึกษาให้เอื้อต่อการเรียนรู้ มีความสะอาด ปลอดภัย และเหมาะสมต่อการศึกษา ขณะที่ภัสสสัปปายะ มุ่งเน้นการสื่อสารและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่สร้างสรรค์ ส่วนบุคคลสัปปายะเน้นบทบาทของครู อาจารย์ และผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นกัลยาณมิตรทางการศึกษา คอยให้คำแนะนำและเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้เรียน เพราะสถานศึกษาควรพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้ทั้งในรูปแบบออฟไลน์และออนไลน์ให้สอดคล้องกับหลักสัปปายะ โดยส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษาอย่างเหมาะสม ดังเช่นผลการศึกษาที่พบว่าสำนักปฏิบัติธรรมมีการนำสื่อเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ในการอบรมและพัฒนาผู้เรียนตามความเหมาะสมของบุคคลและสถานที่ อันเป็นปัจจัยที่ช่วยให้การเรียนรู้เกิดประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น (พระพรชาติ พุทธสโร (ภาคพรหม), 2561)

ด้านชุมชนและสังคม

การพัฒนาชุมชนและสังคมตามหลักสัปปายะมุ่งสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข โดยอาศัยบุคคลสัปปายะเป็นพื้นฐานในการสร้างผู้นำชุมชนและสมาชิกที่มีคุณธรรม มีความ

รับผิดชอบต่อส่วนรวม และส่งเสริมภัสสสัปปายะผ่านการสื่อสารที่สร้างความเข้าใจอันดีระหว่างบุคคล นอกจากนี้ โจร สัปปายะยังสามารถประยุกต์ใช้ในการพัฒนาระบบสาธารณูปโภคและการคมนาคมของชุมชนให้ประชาชนเข้าถึงบริการต่าง ๆ ได้สะดวก ขณะที่อวาสสัปปายะช่วยส่งเสริมการจัดพื้นที่สาธารณะและศูนย์การเรียนรู้ชุมชนให้เป็นพื้นที่แห่งการเรียนรู้และการสร้างความสัมพันธ์อันดี การบริหารจัดการองค์กรหรือวัดตามหลักสัปปายะ 7 สามารถสร้างความสงบสุขและความเป็นระเบียบในสังคมได้ โดยครอบคลุมทั้งด้านสถานที่ บุคลากร การสื่อสาร อาหาร และสภาพแวดล้อม (พระวีระศักดิ์ ชยธมโม (สุวรรณวงศ์), 2557)

ด้านสุขภาพ

หลักสัปปายะมีความสัมพันธ์กับการพัฒนาสุขภาวะแบบองค์รวม ทั้งสุขภาพกาย สุขภาพจิต และสุขภาพทางสังคม โดยโภชนสัปปายะส่งเสริมการบริโภคอาหารที่เหมาะสมและมีคุณค่าทางโภชนาการ อุตสัปปายะส่งเสริมการจัดสภาพภูมิอากาศและสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อสุขภาพ ส่วนอิริยาบถสัปปายะส่งเสริมการเคลื่อนไหวร่างกายและการดำเนินชีวิตอย่างสมดุล ดังนั้น ภัสสสัปปายะและบุคคลสัปปายะช่วยสร้างบรรยากาศแห่งกำลังใจ ความอบอุ่น และการสนับสนุนทางสังคม ซึ่งช่วยลดความเครียดและปัญหาสุขภาพจิตในสังคมปัจจุบันได้ ผลการศึกษาพบว่า เมื่อบุคคลอยู่ในสภาพแวดล้อมที่สอดคล้องกับหลักสัปปายะ จะสามารถพัฒนากายและใจให้เจริญก้าวหน้าได้อย่างเหมาะสม (พระพรชาติ พุทธโสโร (ภาคพรม), 2561)

ด้านสิ่งแวดล้อม

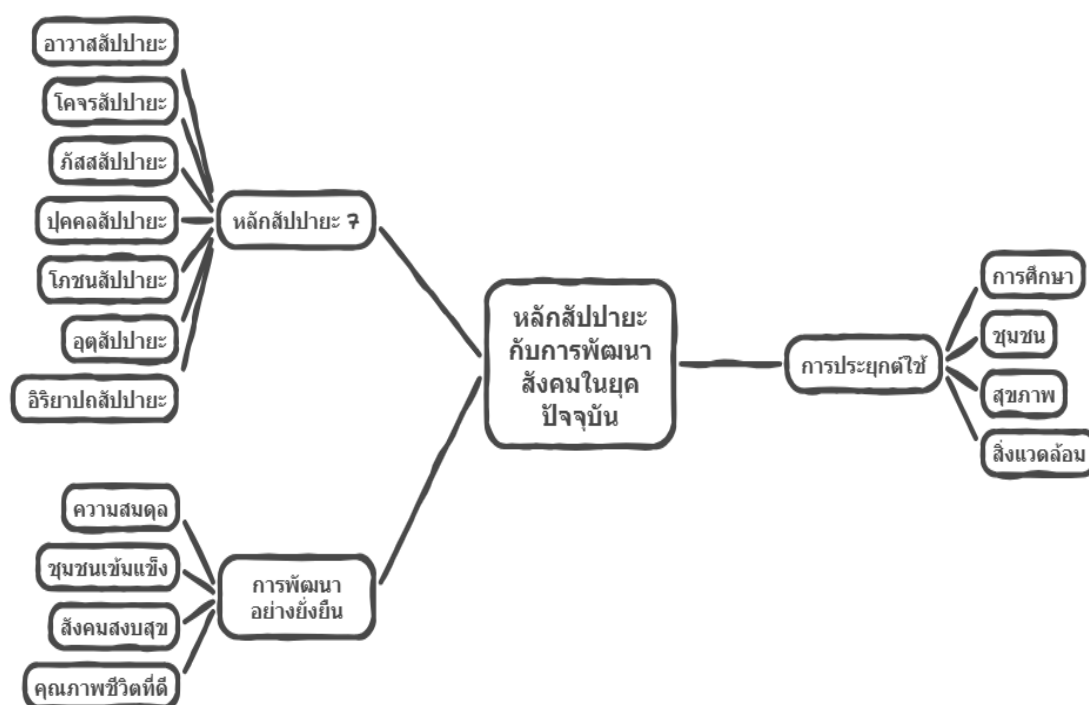
หลักสัปปายะให้ความสำคัญกับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติที่เอื้อต่อการดำรงชีวิต โดยเฉพาะอวาสสัปปายะและอุตสัปปายะ ซึ่งเกี่ยวข้องกับการจัดการพื้นที่ สีเขียว ความสะอาด และสภาพภูมิอากาศที่เหมาะสม การพัฒนาสิ่งแวดล้อมในยุคปัจจุบันจึงควรมุ่งสร้างเมือง ชุมชน และสถานที่สาธารณะที่เป็นมิตรต่อทุกคน แนวคิดนี้ สอดคล้องกับการพัฒนาอารยสถาปัตย์และการออกแบบเพื่อคนทั้งมวล (Universal Design) ที่มุ่งสร้างสิ่งแวดล้อมและสิ่งอำนวยความสะดวกที่ทุกคนสามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์ได้อย่างเท่าเทียมกัน (ประกาศ ปาวา ทองสว่าง, 2565, หน้า ๙) นอกจากนี้ การวิจัยเกี่ยวกับสำนักปฏิบัติธรรมยังพบว่าป่าไม้และธรรมชาติเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ทำให้สถานที่มีความร่มรื่นและเอื้อต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้คน (พระพรชาติ พุทธโสโร (ภาคพรม), 2561) ดังนั้น หลักสัปปายะจึงไม่ได้เป็นเพียงหลักธรรมสำหรับการปฏิบัติธรรมเท่านั้น แต่ยังเป็นแนวทางสำคัญในการพัฒนาสังคมยุคปัจจุบัน ทั้งด้านการศึกษา ชุมชนและสังคม สุขภาพ และสิ่งแวดล้อม โดยมุ่งสร้างสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม เกื้อกูล และเอื้อต่อการพัฒนามนุษย์อย่างยั่งยืน อันนำไปสู่คุณภาพชีวิตที่ดีและสังคมแห่งสันติสุขได้

กล่าวสรุปได้ว่า การประยุกต์ใช้หลักสัปปายะในการพัฒนาสังคมยุคปัจจุบันสามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนามนุษย์และสังคมได้อย่างรอบด้าน โดยในด้านการศึกษา หลักสัปปายะช่วยส่งเสริมการจัดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมต่อการเรียนรู้ มีความปลอดภัย สะอาด และสนับสนุนการใช้เทคโนโลยีเพื่อพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนอย่างมีประสิทธิภาพ ด้านชุมชนและสังคม หลักสัปปายะช่วยสร้างความสามัคคีและการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ผ่านการพัฒนาผู้นำที่มีคุณธรรม การสื่อสารที่ดี และการจัดพื้นที่สาธารณะที่เอื้อต่อการเรียนรู้และการมีส่วนร่วมของประชาชน ด้านสุขภาพ หลักสัปปายะส่งเสริมการดูแลสุขภาพแบบองค์รวม ทั้งการบริโภคอาหารที่เหมาะสม การมีสภาพแวดล้อมที่ดี การออกกำลังกาย และการได้รับกำลังใจจากบุคคลรอบข้าง ซึ่งช่วยพัฒนาทั้งสุขภาพกายและสุขภาพจิต ส่วนด้านสิ่งแวดล้อม หลักสัปปายะเน้นการจัดการพื้นที่และทรัพยากรธรรมชาติให้

สะอาด ร่มรื่น และเหมาะสมต่อการดำรงชีวิต สอดคล้องกับแนวคิดการออกแบบเพื่อคนทั้งมวลที่ทุกคนสามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์ได้อย่างเท่าเทียม ดังนั้น หลักสัปปายะจึงเป็นแนวทางสำคัญในการพัฒนาสังคมยุคปัจจุบันให้เกิดคุณภาพชีวิตที่ดี ความสมดุล และความยั่งยืน อันนำไปสู่สังคมแห่งสันติสุขได้นั่นเอง

องค์ความรู้

หลักสัปปายะกับการพัฒนาสังคมในยุคปัจจุบัน

บทสรุป

หลักสัปปายะ 7 เป็นหลักธรรมสำคัญในพระพุทธศาสนาที่มุ่งเน้นการจัดปัจจัยแวดล้อมที่เหมาะสมและเกื้อกูลต่อการดำเนินชีวิตและการพัฒนามนุษย์ ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สังคม และปัญญา ประกอบด้วย อาวาสสัปปายะ โคจรสัปปายะ ภัสสสัปปายะ บุคคลสัปปายะ โภชนสัปปายะ อุตุสัปปายะ และอิริยาบถสัปปายะ ซึ่งล้วนเป็นองค์ประกอบที่ช่วยส่งเสริมให้บุคคลสามารถพัฒนานตนเองและดำรงชีวิตได้อย่างมีคุณภาพ ในสังคมยุคปัจจุบันที่กำลังเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วจากกระแสโลกาภิวัตน์ ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี และปัญหาสังคมที่มีความซับซ้อนมากขึ้น หลักสัปปายะ 7 สามารถนำมาประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาสังคมได้อย่างเป็นรูปธรรม ทั้งด้านการศึกษา ชุมชน และสังคม สุขภาพ และสิ่งแวดล้อม โดยช่วยสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ส่งเสริมความสัมพันธ์อันดีของคนในสังคม พัฒนาสุขภาวะทางกายและจิตใจ ตลอดจนสนับสนุนการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมอย่างเหมาะสม นอกจากนี้ หลักสัปปายะยังสอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนที่มุ่งเน้นการพัฒนามนุษย์ควบคู่กับการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุล โดยให้ความสำคัญกับการสร้างปัจจัยเกื้อกูลที่ช่วยให้บุคคลสามารถดำรงชีวิตอย่างมีคุณธรรม มีปัญญา และมี

ความรับผิดชอบต่อส่วนรวม อันจะนำไปสู่การสร้างชุมชนที่เข้มแข็ง สังคมที่สงบสุข และคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชน ดังนั้น หลักสัปปายะ 7 จึงมีใช้เพียงหลักธรรมสำหรับการปฏิบัติธรรมเท่านั้น แต่ยังเป็นกรอบแนวคิดเชิงพุทธที่มีคุณค่าและความเหมาะสมต่อการพัฒนาสังคมร่วมสมัย สามารถประยุกต์ใช้เพื่อเสริมสร้างความสมดุลระหว่างมนุษย์ สังคม และสิ่งแวดล้อม อันเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาสังคมอย่างมั่นคง สันติสุข และยั่งยืนในอนาคต

บรรณานุกรม

- กันตยา เพิ่มผล. (2552). การพัฒนาประสิทธิภาพในการทำงาน. บริษัท บุญศิริการพิมพ์ จำกัด.
- ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. (2554). วาทกรรมการพัฒนา. พิมพ์ครั้งที่ 5. สำนักพิมพ์วิภาษา.
- ประกาศ ปาวา ทองสว่าง. (2565). การพัฒนาการจัดการอารยสถาปัตย์ตามนโยบายการท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวลของโครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก (EEC). ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาการจัดการ. นครปฐม: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2532). พุทธธรรม. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- _____. (2541). การพัฒนาที่ยั่งยืน. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโกลบอลคิมทอง..
- _____. (2543). ทศวรรษธรรมทัศน์พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต): หมวดสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา.
- พระพรชาติ พุทธสโร (ภาคพรหม). (2561). การศึกษาหลักสัปปายะที่เกื้อกูลต่อการปฏิบัติธรรมของสำนักปฏิบัติธรรมในเขตจังหวัดสุรินทร์. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2557). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม (พิมพ์ครั้งที่ 27). กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพุทโธสาจารย์. (2548). คัมภีร์วิสุทธิมรรค (สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร). ผู้แปล. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ประยูรวงศ์พรินต์ติ้ง จำกัด.
- พระมหาสนอง ปญญาวโร (ท้วมสมบุญ). (2568). การพัฒนากิจกรรมเสริมสร้างศรัทธาและปลูกปัญญาของวัดบางน้ำวน จังหวัดสมุทรสาคร. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระวิระศักดิ์ ชยธมโม (สุวรรณวงศ์). (2557). แนวทางการจัดการวัดสันติสุขตามหลักสัปปายะ 7: กรณีศึกษาวัดธารน้ำไหล (สวนโมกขพลาราม) ตำบลเลม็ด อำเภอยะยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา. พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554. กรุงเทพมหานคร: ราชบัณฑิตยสถาน.
- วิรัช วิรัชนิการวรรณ. (2549). การพัฒนาเมืองและชนบทประยุกต์. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ฟอร์เพช. ตัวอย่างการอ้างอิงในเนื้อหา
- Dunham, A. (1958). The outlook for community development. The Social Welfare Forum. Proceedings of the National Conference on Social Welfare.

- Gant, G. F. (1979). Development administration: Concepts, goals, methods. The University of Wisconsin Press.
- Batten, T. R. (1959). Community and their development. Oxford University Press